

AFRIKA FOCUS, Vol.4, Nr.3-4, pp. 119-151.

DE GAULLES "COMMUNAUTE". EEN BRUG VAN KOLONIALISME NAAR PATER-
NALISME IN AFRIKA.

Yves WILLEMOT
James Ensorlaan 10
9820 Gent

ONDERZOEKSVELD : Afrikaanse diplomatie

SUMMARY

DE GAULLES "COMMUNAUTE". A BRIDGE FROM COLONIALISM TO PATERNA-
LISM IN AFRIKA.

The importance of the French-African Communauté is more than just historical. Indeed, the present French-African relationship is not completely understandable without a knowledge of the Community, which was created by the constitution of the fifth French Republic (1958). President de Gaulle, who was its inspirator, realised that in the changing world the relationship between France and its colonial territories had to be adapted.

The French-African Community was a federal structure in which the French-speaking territories south of the Sahara became autonomous republics. Yet their autonomy was substantially restricted: foreign affairs, defense, the economic and financial policy, justice, higher education, the policy concerning raw materials (e.g. uranium and oil), and the organisation of international transport and telecommunication were reserved for the federal institutions.

Although four institutions were created within the Community

(the Presidency, the Executive Board, the Senate and the Court of Arbitration), only the Presidency had real power: the exclusive legislative and executive competence in all Community matters. The function of Community President was reserved for the French President. Therefore it can undoubtedly be said that the French-African Community was not a genuine federal structure, but merely a constitutional arrangement which ensured France the exclusive control over its former African colonies.

The African political leaders were also aware of this and claimed the abolition of the French-African Community. Using the possibility for change, provided by the 78th article of the constitution, they demanded independence by the transfer of all reserved competences (1960). In order to avoid any rupture, France accepted on the condition that bilateral cooperation agreements would be signed simultaneously.

These agreements, which were revised halfway the seventies and which are still in force today, provide France with a unique position in Africa. No former metropole has a comparable influence in Africa. Besides, the French-African Conference, which is organised annually since 1973, gives France an excellent forum to influence and control the policy of African states. At this Conference almost every former French colony in Africa is present, some Belgian, British, Spanish and Portuguese territories participate as well.

Moreover, the cooperation agreements explicitly allow France to maintain large troops in Africa and to give support by military intervention whenever it is necessary. France's strict control over one of the most important attributes of state sovereignty, namely defense, increases largely the already acuted dependency on Paris.

Yet, the economic position of most of the former French colonies and territories in Africa is the best illustration of their present dependence. Still today more than 40% of their trade is realised with the former metropole (export: raw materials; import: finished goods). Moreover, most of them are

members of the so-called "zone franc", a monetary zone which is completely controlled by the French authorities. The good relationship between France and Africa remained as a result of which extensive bilateral cooperation agreements could be signed within the framework of the French-African Community. This continuity has always been one of the main characteristics of the French policy in Africa.

KEYWORDS: - Decolonisation - Francophone Africa - the French-African Community - French policy in Africa - 'La Communauté'

1. "LA COMMUNAUTE" (DE FRANS-AFRIKAANSE GEMEENSCHAP)

1.1. Inleiding

De Communauté, de Frans-Afrikaanse Gemeenschap, is als juridische statenverbinding een relatief onbekend gegeven. Slechts ingewijden kunnen het begrip onmiddellijk thuisbrengen. In het licht van het dekolonisatieproces van de Franse gebieden beneden de Sahara is de Gemeenschap nochtans van essentieel belang. Ze heeft echter meer dan een louter historische betekenis: ook de huidige verhoudingen tussen Frankrijk en het Afrikaanse continent vinden hun grondslag in de Gemeenschap. Voor een goed begrip van de hedendaagse Frans-Afrikaanse betrekkingen is een samenvattende studie van de Gemeenschap dan ook noodzakelijk.

1.2. Ontstaan van de Frans-Afrikaanse Gemeenschap

De "Communauté" is een semi-federale statenverbinding die opgericht werd door de Franse grondwetgever op 4 oktober 1958.

Centrale figuur hierbij was Generaal de Gaulle. Het was de Algerijnse crisis die de Gaulle op 13 mei 1958 opnieuw aan de macht bracht. Zijn terugkeer werd door zowat iedereen op applaus onthaald. Hij zou de interne politieke stabiliteit herstellen en het Algerijns probleem voor eens en voor goed beslechten. Ook overzee genoot de Gaulle een enorme populariteit: hij was de stuwende kracht geweest achter de Brazzaville-conferentie (februari 1944). Op deze Conferentie hadden vooraanstaande Franse politici voor een grotere autonomie voor de overzeese gebieden gepleit.

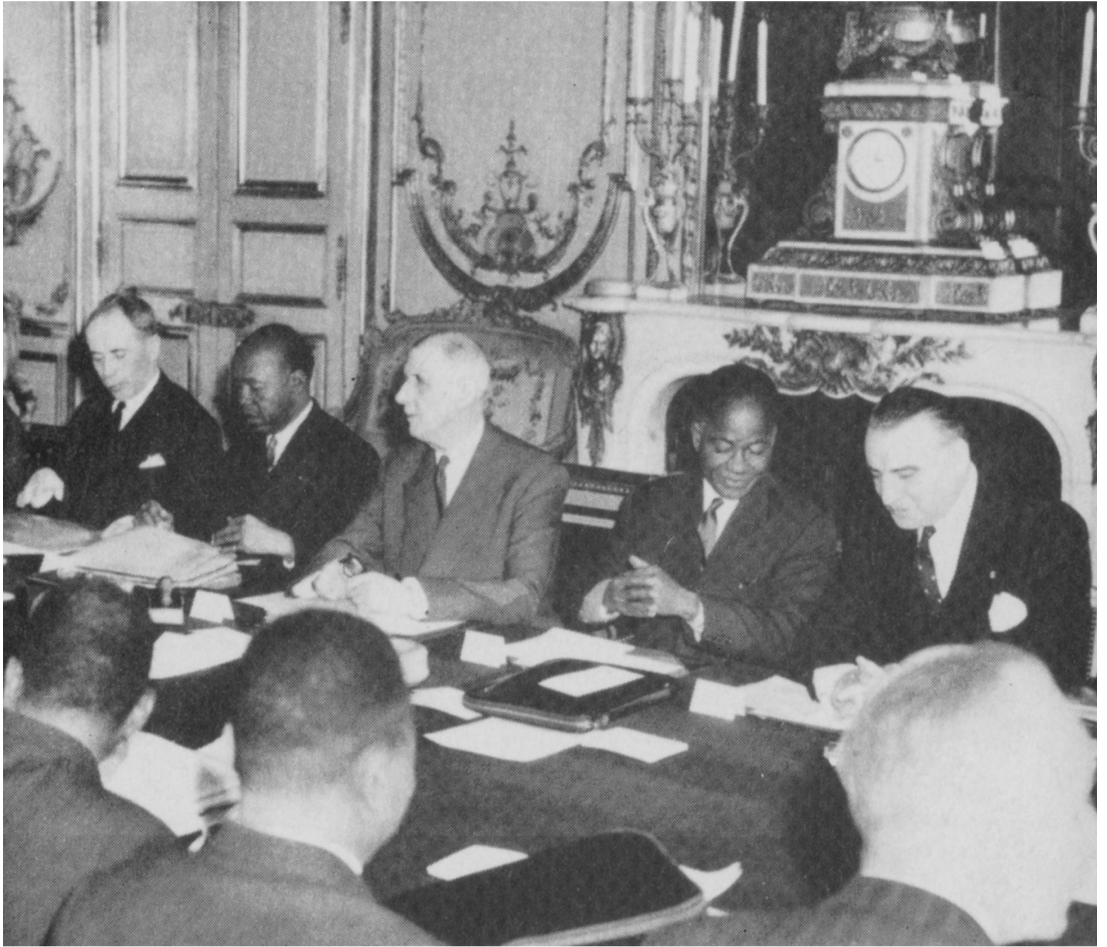
En die autonomie kwam er ook. In de eerste plaats in 1946 toen de Franse Unie werd opgericht. Deze unieke statenverbinding, die naast Frankrijk de Franse voogdijgebieden Togo en Kameroen, alsook de Zuidoostaziatische gebieden Vietnam, Cambodja en Laos als leden telde, verdween met de onafhankelijkheidsverwerving van de Indochinese staten in 1954 zonder ooit effectief gefunctioneerd te hebben. De Franse kolonies in Afrika zelf zijn nooit lid geweest van de Franse Unie. Zij werden immers beschouwd als onderdelen van de Franse Republiek. Daar zou pas verandering in komen in 1956 toen de wet Defferre ook de koloniale gebieden een aanzienlijke autonomie verzekerde. Alhoewel de uitvoeringsbesluiten op deze wet snel tot stand kwamen, werden de hervormingen, nog voor ze in werking traden, ervaren als voorbijgestreefd. Zowel in de kolonies als in de metropool gingen steeds meer stemmen op om de "Territoires d'Outre-Mer" (T.O.M.) een werkelijke politieke zelfstandigheid te geven. Temeer omdat het voogdijgebied Togo, als gevolg van decreet van 24 augustus 1956, autonoom werd en de Engelse kolonie Ghana zich op 6 maart 1957 als eerste Afrikaanse staat beneden de Sahara van het koloniaal juk had bevrijd.

Ook de Gaulle was er van overtuigd dat de Frans-Afrikaanse verhoudingen op een andere leest moesten worden geschoeid. De grondwetsherziening van 1958 bood hiervoor een ideale kans. Het is ongetwijfeld een van de Gaulles grootste verdiensten geweest dat hij er in zijn Afrika-politiek in geslaagd is de gebeurtenissen te anticiperen. Na de nederlaag in Dien Bien

Phu (1954) en nu de oorlog in Algerije in al zijn hevigheid woedde, werden hervormingen onvermijdelijk. De draagwijdte van de toezeggingen van de Afrikaanse nationalistische leiders tijdens de Conferentie van Bandoeng (1955) waren de Gaulle evenmin ontsnapt. Niemand kon hem nog weerhouden van hervormingen. Dat dit niet uit filantropische overwegingen gebeurde, hoeft geen betoog. De Gaulle wenste een breuk met de Afrikaanse territoria te vermijden. Alleen zo kon de Gaullistische politiek die erop gericht was Frankrijks "grandeur" te herstellen, in haar opzet slagen.

De Gaulle stelde daarom voor een federale structuur op te bouwen. Naast de Franse Republiek zouden de autonoom geworden Afrikaanse territoria lid kunnen worden. Het eeuwenoude verdeel-en-heers principe indachtig, verwierp de Gaulle elke gedachte aan groepering van Afrikaanse territoria. Elk gebied diende op zichzelf tot de federatie toe te treden. De oude A.E.F.-("Afrique Equatoriale Francaise") en A.O.F.-("Afrique Occidentale Francaise") federaties, die al heel wat macht verloren hadden als gevolg van de wet-Deferre van 1956, verloren hierdoor elk bestaansrecht.

De Afrikaanse nationalistische leiders reageerden over het algemeen positief op de voorstellen van generaal de Gaulle. Ook zij wensten een breuk met Frankrijk te vermijden. De federatie zou, aldus de Senegalese leider Senghor, een laatste tijdelijke stap zijn naar de onafhankelijkheid. Hij trok echter samen met zijn "Parti du Regroupement africain" (P.R.A.) van leer tegen de zogenaamde balkanisatie van Afrika. Men moet zich hierbij bewust zijn van het feit dat de grensbekeningingen in Afrika koloniale produkten zijn die zich kenmerken door hun arbitrair karakter. Het "Rassemblement Democratique Africain" (R.D.A.) van de Ivoiriaanse leider Houphouët-Boigny kantte zich daarentegen tegen elke vorm van Afrikaanse integratie. Onder invloed van haar sterke Ivoiriaanse en Gabonese delegaties steunde de R.D.A. de Gaulles eis voor een geïsoleerde deelname van elk territorium aan de Frans-Afrikaanse federatie. Economische overwegingen waren hier niet vreemd aan. De Ivoorkust en Gabon waren de meest welvarende gebieden in respectievelijk West- en Equatoriaal-Afrika en hun

Eerste bijeenkomst, op 3 februari 1959, van de Uitvoerende Raad van de Communauté onder voorzitterschap van President De Gaulle.

leiders vreesden in geval van groepering de lasten van de economisch zwakkere territoria op zich te moeten nemen.

Een grondwettelijk comite werd belast met de opstelling van een voorontwerp. Het voorstel van de Malagassische leider, Tsiranana om de toekomstige federatie "Communaute (franco-africaine)" te noemen werd bij unanimité aangenomen. Om zich van de goedkeuring van Senghor (Senegal; P.R.A.), Bakary (Niger; P.R.A.), Sekou-Touré (Guinée; R.D.A.) en Modibo Keita (West-Soedan (Mali); R.D.A.), te verzekeren, deed de Gaulle een aantal toegevingen. In de eerste plaats werd aan de Afrikaanse territoria het recht gegeven, zodra zij tot de Gemeenschap toetraden, zich in een primaire federatie te groeperen. Voorts erkende de Gaulle in het ontwerp expliciet hun onafhankelijkheidsrecht: elkeen had het recht het lidmaatschap van de Gemeenschap te weigeren waardoor het de onafhankelijkheid verwierf. En bovendien werd voor de leden de mogelijkheid geschapen om op gelijk welk oogenblik een statutwijziging te eisen en aldus eventueel onafhankelijk te worden.

Om geen risico's te nemen omtrent de uitslag van het grondwetsreferendum ondernam de Gaulle in augustus 1958 een propaganda-reis door Afrika. In zijn toespraken schrok hij er niet voor terug om bedreigingen te uiten. Elk territorium kreeg weliswaar een theoretisch onafhankelijkheidsrecht, doch "...on ne peut concevoir un territoire indépendant et une France qui continue à l'aider. Le gouvernement tirera les conséquences que comporterait la manifestation d'une telle volonté..."

De Afrikaanse nationalistes hadden de boodschap van de Gaulle goed begrepen. Temeer omdat ze beseften dat de toetreding tot de Gemeenschap hen een persoonlijke garantie gaf van voorrechten en militair-politionele waarborgen verschaft om aan het bewind te blijven. Frankrijk zou het behoud van de binnenlandse rust verzekeren, de onschendbaarheid van de grenzen waarborgen en vermijden dat er een machtsvacuum op het oogenblik van de onafhankelijkheid zou ontstaan waardoor de kans op een staatsgreep aanzienlijk verminderde.

Het referendum van 28 september 1958 werd voor de Gaulle een

overweldigend succes. Zoals verwacht, stemde de overgrote meerderheid van de overzeese bevolking in functie van het stemgedrag van de lokale leider: 94 % van de Afrikanen stemde voor de nieuwe grondwettekst.

De grote uitzondering waren de Guineeërs. Onder leiding van Sekou-Touré, die zich sterk aangetrokken voelde door de radicaal-nationalistische leiders als N'Kroumah, verwierp 95 % van de Guineeërs het lidmaatschap van de Frans-Afrikaanse Gemeenschap. Sekou-Touré viel in zijn toespraken de Gaulles plannen voor een Frans-Afrikaanse Gemeenschap scherp aan: "Nous préferons la pauvreté dans la liberté à la richesse dans l'esclavage. Nous devons connaitre les exigences de nos populations pour rechercher les voies les meilleurs de leur émancipation totale. Nous ne renoncerons pas et jamais à notre droit légitime à l'indépendance. Nous sommes citoyens africains, membres de la communauté franco-africaine. Nous entendons rester liés à la France. Dans cette association avec la France nous deviendrons un peuple fier et souverain. Les nouveaux rapports devront être dépourvus de tout paternalisme..."

De Nigerees Bakary nam eenzelfde houding aan, hoewel hij af te rekenen had met een sterke R.D.A.-sectie die met actieve steun van Houphouet-Boigny zijn campagne dwarsboomde. Bovendien genoot Bakary in tegenstelling tot Sekou-Touré niet van de onvoorwaardelijke steun van de lokale chefferies. Uiteindelijk trok hij dan ook aan het kortste eind: 78 % van de bevolking van Niger keurde de nieuwe grondwetsbepalingen goed. Bakary's houding zou hem persoonlijk duur te staan komen: hij verloor een groot stuk van de legitimiteit van zijn macht en werd kort na het referendum op bevel van Houphouet-Boigny en wellicht met medeweten van de Fransen door de lokale sectie van de R.D.A. omvergeworpen en vervangen door de meer volgzame Hamani Diori.

1.3. Organisatie en werking van de Frans-Afrikaanse Gemeenschap

De nieuwe grondwettekst zou de Frans-Afrikaanse verhoudingen ingrijpend wijzigen.

De vertegenwoordigers van elke "Territoire d'Outre-Mer" (T.O.M.) dienden zich uit te spreken omtrent de toekomst van hun territorium. Elke T.O.M. kon

- hetzij het statuut van "Departement d'Outre-Mer" (D.O.M.) aannemen,
- hetzij haar statuut van T.O.M. behouden,
- hetzij het lidmaatschap van de Frans-Afrikaanse Gemeenschap aanvaarden.

De Malagassische assemblee maakte als eerste haar keuze bekend: op 14 oktober 1958 riep zij Madagascar uit tot lid van de Frans-Afrikaanse Gemeenschap. Slechts vijf T.O.M. kozen voor het behoud van hun statuut: het Afar- en Issaland (Djibouti), en de Comoren in Afrika, en verder Nieuw-Caledonië (Oceanië), Frans-Polynesië (Oceanië) en Saint-Pierre et Miquelon (Noord-Amerika). Zowel wat betreft hun bevolking als wat betreft middelen beschouwden deze territoria zichzelf te klein om met enige kans op succes het autonoom statuut binnen de Gemeenschap te verwerven.

De overige T.O.M.'s die de grondwettekst hadden aanvaard, namen het lidmaatschap van de Frans-Afrikaanse Gemeenschap wel aan. De Gemeenschap zou dus dertien republieken omvatten: Frankrijk (waaronder de overgebleven T.O.M.'s en D.O.M.'s) en verder de Centraalafrikaanse Republiek, Congo, Dahomey (het huidige Benin), Gabon, Ivoorkust, Madagascar, Mauritanië, Niger, Senegal, (West-)Soedan (het huidige Mali) en Tsjaad.

Tabel 1 : De opties van de Territoires d'Outre-Mer

T.O.M.	Datum van de Keuze	Resultaat van de Keuze
Madagascar	14 oktober 1958	Malagassische Republiek
(West-)Soedan	24 november 1958	Soedanese Republiek
Senegal	25 november 1958	Republiek van Senegal
Mauretanië	28 november 1958	Islamitische Republiek van Mauretanie
Gabon	28 november 1958	Republiek van Gabon
Congo	28 november 1958	Republiek van Congo
Tsjaad	28 november 1958	Republiek van Tsjaad
Oubangui-Shari	1 december 1958	Centraalafrikaanse Republiek
Ivoorkust	4 december 1958	Republiek van Ivoorkust
Dahomey	4 december 1958	Republiek van Dahomey
Opper-Volta	11 december 1958	Republiek van Opper-Volta
Niger	18 december 1958	Republiek van Niger
Frans-Polynesië	14 november 1958	T.O.M.-statuut behouden
Afar- en Issaland	11 december 1958	T.O.M.-statuut behouden
Comoren	11 december 1958	T.O.M.-statuut behouden
St-Pierre et Miquelon	11 december 1958	T.O.M.-statuut behouden
Nieuw-Caledonië	17 december 1958	T.O.M.-statuut behouden

Nu deze gebieden autonome republieken waren geworden, kwam het erop aan het nieuwe staatsbestel te organiseren. Opvallend hierbij was dat alle grondwetgevende vergaderingen een quasi-identiek intern organisatietype aannemen. Het was een gesimplificeerd parlementair model, dat een unitaire republikeinse staatsvorm instelt waarin het regeringshoofd over autoritaire bevoegdheden beschikte. De grondwetten van deze republieken vertoonden een sterke gelijkenis met de Franse grondwet van 1958. Deze werd niet enkel gemakshalve gecopiëerd. De Afri-

kaanse grondwetgevers voelden zich sterk aangetrokken door het overzicht dat de Franse grondwetgever aan de uitvoerende macht verzekert. Een dergelijk constitutioneel model paste volkomen in de Afrikaanse partijstructuur. In de meeste Afrikaanse staten heerst immers het eenpartijstelsel. Er bestaat slechts een zeer theoretische scheiding tussen de uitvoerende macht, die in handen is van de leiders van de eenheidspartij, en de wetgevende vergadering, waarin die partij alle zetels bezet. Dat wordt in de hand gewerkt door een ander typisch Afrikaans fenomeen: de eenheidspartij wordt meestal gedomineerd door een welbepaalde politieke figuur. In de jaren '60 waren dat Dacko in de Centraalafrikaanse Republiek, Youlou in Congo, M'Ba in Gabon, Tsiranana in Madagascar, Houphouet-Boigny (die nog steeds aan de macht is) in Ivoorkust enz. Dat verscheidene regimes uitgegroeid zijn tot dictaturen is dan ook niet erg verwonderlijk.

Tabel 2 : De totstandkoming van de eerste grondwet van de Afrikaanse lidstaten van de gemeenschap

Lidstaat	Datum van totstandkoming van de Eerste Grondwet
(West-)Soedan	23 januari 1959
Senegal	24 januari 1959
Centraalafrikaanse Republiek	9 februari 1959
Dahomey	15 februari 1959
Gabon	20 februari 1959
Opper-Volta	28 februari 1959
Niger	12 maart 1959
Mauretanië	22 maart 1959
Ivoorkust	26 maart 1959
Madagascar	29 april 1959

De lid taten van de Frans-Afrikaanse Gemeenschap mochten dan wel autonome republieken geworden zijn, hun zelfstandigheid werd grotendeels beperkt door het bestaan van uitgebreide bevoegdheidsdomeinen die aan de Gemeenschapsorganen waren voorbehouden. Onder de communautaire bevoegdheid vielen de buitenlandse betrekkingen, de defensie, het economisch en financieel beleid (met inbegrip van het muntbeleid), de politiek inzake de strategische grondstoffen (uranium, petroleum e.d.), justitie, hoger onderwijs en de organisatie van het internationaal transport en de telecommunicatie.

Frankrijk, dat de effectieve controle had over de organen van de Gemeenschap, behield op die manier in grote mate haar koloniale macht. De bevoegdheid van de Afrikaanse overheden bleef ook na de oprichting van de Gemeenschap beperkt tot minder belangrijke, plaatselijke aangelegenheden.

De organieke structuur van de Frans-Afrikaanse Gemeenschap was vastgesteld in de Franse grondwet en in enkele organieke wetten, die voorzagen in een Presidentschap, een Uitvoerende Raad, een Senaat en een Arbitraal Hof ("Cour Arbitrale") van de Gemeenschap.

trad op als staatshoofd. In die hoedanigheid vertegenwoordigde hij de Gemeenschap in het buitenland. Hij benoemde en accreditteerde gezanten van en bij de Gemeenschap. Belangrijker is echter dat het Presidentschap als enig communautair orgaan over beslissingsbevoegdheid beschikte. De President trad op als wetgever wanneer hij bij wijze van presidentiële beslissingen rechtsregels formuleerde. De inbreng van de Uitvoerende Raad bleef hierbij beperkt tot het geven van adviezen die de President geenszins bonden. De positie van de President binnen de Frans-Afrikaanse Gemeenschap was enigszins te vergelijken met die van de President in een presidentieel regime zoals dat van de Verenigde Staten. Hij trad volkomen zelfstandig op, was niet verantwoordelijk voor een wetgevende vergadering en kon zijn ministers, die alleen aan hem verantwoording verschuldigd waren, discretionair benoemen en ontslaan.

In praktijk waren de functies van President als communautair orgaan en President als hoogste Franse gezagdrager, dikwijls niet van elkaar te scheiden. Naar aanleiding van bepaalde presidentiële beslissingen zouden dan ook discussies ontstaan over de vraag of de President hierbij als communautair orgaan optrad en dus volkomen zelfstandig was, of zijn bevoegdheden van Frans staatshoofd uitoefende waarbij hij heel wat minder autonomie bezat.

De eerste verkiezingen voor het Presidentschap gingen door op 21 december 1958. Ze werden op overweldigende wijze gewonnen door de Gaulle.

Als President zat de Gaulle ook de **Uitvoerende Raad** van de Gemeenschap voor. Deze was verder samengesteld uit de regeringshoofden van alle lidstaten en de communautaire ministers die door de President belast werden met het beheer van de communautaire aangelegenheden. In praktijk waren deze laatste steeds de Franse ministers. De bevoegdheden van de Uitvoerende Raad waren beperkt (adviesverstrekking), maar zijn functie als contact- en praatforum was niet onbelangrijk: de Uitvoerende Raad verschafte een uniek geïnstitutionaliseerd kader waarbinnen de staats- en regeringshoofden van gedachten konden wisselen en conflicten konden uitpraten. De sinds 1973 jaarlijks

gehouden Frans-Afrikaanse topconferentie is hiervan een actuele uitloper.

Tabel 4 : De samenstelling van de Uitvoerende Raad van de Gemeenschap

President	de Gaulle
Regeringsleiders:	
Frankrijk	Debré
Centraalafrikaanse Republiek	Dacko (de eerste twee zittingen: Boganda)
Congo	Youlou
Dahomey	Maga (de eerste twee zittingen: Apithy)
Gabon	M'Ba
Ivoorkust	Houphouet-Boigny (de eerste tweezittingen Denise)
Madagascar	Tsirana
Mauretanië	Daddah
Niger	Diori
Opper-Volta	Yameogo
Senegal	Mamadou Dia
(West-)Soedan	Keita (de eerste twee zittingen: Koné)
Tsjaad	Tombalbaye (de eerste zitting: Lisette; de tweede en derde zitting: Sahoulba)
Communautaire Ministers:	
Buitenlandse Zaken	Couve de Murville
Defensie	Guillaumat (de zevende zitting: Messmer)
Economische Zaken	Pinay (de zevende zitting: Baumgartner)
Grondstoffen	Buron
Justitie	Michelet
Hoger Onderwijs	Boulloche (de zevende zitting: Joxe)
Transport en Telecommunicatie	Cornut-Gentille (de zevende zitting: Bakanowski)

Als derde orgaan van de Gemeenschap noemde de grondwet de Senaat. Zijn raadgevende bevoegdheid stelde niet veel voor omdat de President niet gebonden was door zijn adviezen. Bij de samenstelling van de Senaat had de Franse grondwetgever erover gewaakt hem niet te laten uitgroeien tot een anti-koloniaal, anti-Frans forum. Omdat de Senaat een volksvertegenwoordiging was (in tegenstelling tot de Uitvoerende Raad waarvan de leden de republieken vertegenwoordigden), diende de zetelverdeling plaats te vinden op grond van bevolkingscijfers. De grondwetgever voerde hierbij een correctie in, die Frankrijk een oververtegenwoordiging verzekerde: het aantal zetels die elke republiek werd toegekend zou ook afhankelijk gesteld worden van de "verantwoordelijkheid van elk van de lidstaten in de werking van de Frans-Afrikaanse Gemeenschap".

Tabel 5 : De zetelverdeling in de Senaat van de Gemeenschap

Lidstaat	Bevolkingsaantal in 1000den	Zetelaantal
Frankrijk	56 316	186
Madagascar	5 050	17
(West-)Soedan	3 643	13
Opper-Volta	3 473	12
Ivoorkust	3 088	11
Tsjaad	2 580	9
Niger	2 415	9
Senegal	2 259	8
Dahomey	1 720	6
Centraalafrikaanse Republiek	1 146	4
Congo	764	3
Mauretanie	624	3
Gabon	411	3
Totaal	83 481	284

Het **Arbitraal Hof** ("Cour Arbitrale") fungeerde als een soort primitief constitutioneel hof dat bevoegdheidsgeschillen tussen lidstaten beslechtte. De juridictionele bevoegdheid van het Hof strekte zich uit over alle geschillen omtrent de interpretatie en de toepassing van de communautaire rechtsregels die de lidstaten bonden. Het Hof had voorts een adviseerende bevoegdheid ten overstaan van de President van de Gemeenschap. De zeven rechters van het Hof werden voor een periode van zes jaar door de President benoemd. Het Arbitraal Hof was dus geen arbitragehof, dat voor de beslechting van een welbepaald geschil door overeenkomst van de bij het geschil betrokken partijen wordt samengesteld. Het Arbitraal Hof van de Gemeenschap heeft nooit een arrest geveld.

Uit dit alles blijkt dat de Frans-Afrikaanse Gemeenschap slechts een schijnfederatie was. Ze liet Frankrijk toe de belangrijkste bevoegdheidsdomeinen, onder de dekmantel van een federatie, onder haar exclusieve controle te houden. Alles bij elkaar genomen, was de Frans-Afrikaanse Gemeenschap niets meer dan een andere verschijningsvorm van de Franse Republiek waarin een zekere autonomie aan de vroegere T.O.M.'s werd toegekend.

Ook de Afrikaanse leiders waren zich daarvan bewust. Op termijn was de Frans-Afrikaanse Gemeenschap, in die vorm, voor hen dan ook onaanvaardbaar. Om een breuk met de Afrikaanse Republieken te vermijden, had de Franse grondwetgever een evolutiemogelijkheid ingebouwd. Art. 78 van de grondwet bepaalde dat communautaire materies aan de lidstaten konden worden overgedragen. Bovendien voorzag art. 85 in een eenvoudige herzieningsprocedure voor de grondwetsartikelen betreffende de Gemeenschap.

Reeds op 5 mei 1959 vroeg de Mali-federatie, de federatie van (West-)Soedan en Senegal die op 4 april 1959 ontstaan was, de overdracht van de communautaire bevoegdheden. Dit was het begin van een proces dat zou uitmonden in de omvorming van de constitutionele Gemeenschap, die haar grondslag in de Franse grondwet vond, tot de zogenaamde vernieuwde contractuele Gemeenschap, die door een reeks bilaterale Frans-Afri-

kaanse verdragen tot stand kwam.

1.4. Evolutie van de Frans-Afrikaanse Gemeenschap

Alhoewel het belang ervan niet overdreven mag worden, leidt het geen twijfel dat de gebeurtenissen in de andere Afrikaanse gebieden een aanzienlijke invloed hebben gehad op de evolutie van de Frans-Afrikaanse Gemeenschap.

In de eerste plaats was er in de jaren 1959-1960 de nakende onafhankelijkheid van de Franse voogdijgebieden Kameroen en Togo. Belangrijk was ongetwijfeld ook de aantrekkingskracht die uitging van Ghana. Met zijn onafhankelijkheidsverwerving op 6 maart 1957 had dit land het dekolonisatieproces van Afrika beneden de Sahara ingezet. Zijn leider, Kwame N'Kroumah, oefende een grote invloed uit op Afrika. Hij was de organisator van de Afrikaanse Conferenties van Accra (1958), waar de slogan "Afrika aan de Afrikanen" werd gelanceerd. In die geest moest ook de Frans-Afrikaanse Gemeenschap bestreden worden.

En dan was er ook nog het dissidente Guinée, dat het als enige had aangedurfd de chantage van de Fransen in de wind te slaan en het lidmaatschap van de Gemeenschap af te wijzen. Het overleven van een zelfstandig en onafhankelijk Guinée, dat in de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties als gelijke van Frankrijk zetelde, vormde en hypotheek op het voortbestaan van de Gemeenschap. Het zou dan immers niet lang duren vooraleer ook leden van de Gemeenschap de onafhankelijkheid zouden eisen. Vandaar de verwoede Franse pogingen om Guinée klein te krijgen (door o.m. alle ontwikkelingsprogramma's stop te zetten) en te isoleren. Onder het motto van strijd tegen het communisme, drong Frankrijk erop aan om hun betrekkingen met Guinée te verbreken. Frankrijk slaagde echter niet in zijn opzet.

Mede onder invloed van deze factoren kende de Frans-Afrikaanse Gemeenschap een snelle ontwikkeling. Reeds in de lente van 1959 eiste, zoals gezegd, de pas opgerichte Mali-federatie,

bestaande uit Senegal en (West-)Soedan, de totale onafhankelijkheid. De Gaulle die zich bewust werd van het onafwendbaar karakter van de evolutie en er in de eerste plaats op uit was de goede verstandhouding met de Afrikanen te handhaven, stemde hiermee in.

Op 13 december 1959 sprak de Gaulle de federale assemblee van Mali als volgt toe: "... Oui, dans peu de jours, la France, le Mali et les états qui le composent entameront des négociations pour modifier le statut de leur rapports. Cela était prévu implicitement et même explicitement par la constitution de la Communauté que nous avons votée. Il n'en est pas moins vrai que cela va conduire l'état fédéral du Mali et les états du Sénégal et du Soudan qui le composent à une situation nouvelle. Autrement dit, cet état du Mali va prendre ce qu'on appelle la situation d'indépendance et que je préfère appeler de la souveraineté internationale ..." (de Gaulle, Ch., Discours et Messages. Avec le Renouveau, mai 1958-juillet 1960, 151-154) Op 18 februari 1960 werden de onderhandelingen aangevat die zouden leiden tot het sluiten van overdrachts- en samenwerkingsakkoorden.

Met de overdrachtsovereenkomsten werden de communautaire materies aan de Mali-federatie overgedragen, die hierdoor de onafhankelijkheid verwierf. De coöperatieakkoorden, die de vernieuwde Frans-Afrikaanse Gemeenschap organiseerden, verzekerden Frankrijk ervan dat haar bijzondere banden met de Mali-federatie behouden zouden blijven. Op die manier behield Frankrijk haar preferentiële positie.

Na de Malische leiders vroegen ook de Malagassiërs de onafhankelijkheid. Ook met hen werden overdrachts- en coöperatieovereenkomsten gesloten. Nadien volgden de Centraalafrikaanse republiek, Congo, Tsjaad, en Gabon. Ook Mauretanië en de lidstaten van de "Conseil de l'Entente" (de economische statenverbinding waartoe naast Ivoorkust ook Dahomey, Niger en Opper-Volta toetraden) verwierven aldus de onafhankelijkheid. Ontgoocheld over de richting waarin de Gemeenschap evolueerde, weigerden deze laatste deel te nemen aan de vernieuwde Gemeenschap. De coöperatieakkoorden die zij sloten bevatten dan ook

geen bepalingen omtrent het lidmaatschap van de zogenaamde contractuele Gemeenschap.

De overgang van constitutionele Gemeenschap naar contractuele Gemeenschap voltrok zich in twee fasen. In een eerste fase kwamen de bilaterale overdrachts- en samenwerkingsovereenkomsten tot stand. In een tweede fase werd de grondwet bij constitutionele wet van 4 juni 1960 herzien. Als gevolg van deze grondwetsherziening was het voor een Afrikaanse staat voortaan mogelijk de onafhankelijkheid met het lidmaatschap van de Gemeenschap te combineren.

Niet alleen de leden van de Conseil de l'Entente en Mauritanië weigerden deel te nemen aan de vernieuwde contractuele Gemeenschap. Ook (West-)Soedan trok zich uiteindelijk terug. Na de mislukte staatsgreep van de (West-)Soedanese Modibo Keita hadden de Senegalezen onder leiding van Senghor besloten uit de Mali-federatie te treden. Frankrijk was vrij snel overgegaan tot de erkenning van Senegal als onafhankelijke staat. (West-)Soedan wees Frankrijk aan als verantwoordelijk voor de uiteenspatting van de Mali-federatie. Als represaille besloot het alle banden met Frankrijk te verbreken. Het lidmaatschap van de Gemeenschap werd opgezegd. Pas in september 1960 was de Soedanese eenheidspartij bereid de onafhankelijkheid van Senegal te erkennen. Zij riep daarop (West-)Soedan uit tot onafhankelijke Republiek Mali, waarmee ze duidelijk maakte dat (West-)Soedan de enige rechtmatige opvolger van de Malifederatie was.

De gebeurtenissen van 1959-1960 hebben ertoe geleid dat de contractuele Gemeenschap slechts zeven leden telde: Frankrijk, de Centraalafrikaanse Republiek, Congo, Gabon, Madagascar, Senegal en Tsjaad. Deze contractuele Gemeenschap zou echter snel vervagen. Haar organen hebben trouwens nooit effectief gefunctioneerd. Geen enkele lidstaat heeft ooit vertegenwoordigers naar de Consultatieve Interparlementaire Senaat gestuurd, alhoewel Frankrijk er in haar budget van 1961 kredieten had voor vrijgemaakt. De scheidsrechters van het Arbitragehof (in de vernieuwde Gemeenschap werd het Arbitraal Hof omgevormd tot een niet-permanent scheidsrechterlijk arbitra-

gehof) werden nooit aangeduid. En aan de gesprekken van de Periodieke Conferentie van Staats- en Regeringshoofden namen zowel delegaties van leden als van niet-leden deel.

Dat het institutioneel apparaat van de contractuele Gemeenschap nooit effectief gewerkt heeft, is vooral te wijten aan de Fransen die om opportunistische redenen geen onderscheid wensten te maken tussen leden en niet-leden. De verstandhouding met de niet-leden, die heel wat talrijker waren (Dahomey Ivoorkust, Opper-Volta, Mali, Mauretanië, Niger) dan indertijd toen alleen Guinée het lidmaatschap weigerde, stond hier immers op het spel.

**Tabel 6 : Van constitutionele naar contractuele Gemeenschap :
de evolutie van de Afrikaanse republieken in 1959-
1960**

	Ondertekening Overdrachts- akkoorden	Onafhankelijk- heid	Toetreding tot de Verenigde Naties	Akkoorden m.b.t. de deel- name aan de "vernieuwde" Gemeenschap	Coöperatie- akkoorden
Madagascar	02-04-60	26-06-60	21-09-60	27-06-60	27-06-60
Mali-federatie	02-04-60	20-06-60	--	22-06-60	22-06-60
Senegal	20-08-60	29-09-60	neemt Frans-Malische akkoorden over		02-02-62
Mali (Soedan)	22-09-60	29-09-60	weigerig		
Centraalafr. Republiek	12-07-60	13-08-60	21-09-60	13-08-60	13-08-60
Congo	12-07-60	15-08-60	21-09-60	15-08-60	15-08-60
Tsjaad	12-07-60	11-08-60	21-09-60	11-08-60	11-08-60
Gabon	15-07-60	17-08-60	21-09-60	17-08-60	17-08-60
Ivoorkust	11-07-60	07-08-60	21-09-60	weigerig	24-01-61
Dahomey	11-07-60	01-08-60	21-09-60	weigerig	24-01-61
Niger	11-07-60	03-08-60	21-09-60	weigerig	24-04-61
Oppeer-Volta	11-07-60	05-08-60	21-09-60	weigerig	24-04-61
Mauretanië	19-10-60	28-11-60	27-10-61	weigerig	19-06-61

2. DE HUIDIGE FRANS-AFRIKAANSE BETREKKINGEN

Uit de analyse van de huidige Frans-Afrikaanse betrekkingen blijkt dat er nog steeds unieke banden bestaan tussen de voormalige Franse gebieden beneden de Sahara en Frankrijk. Nu nog beschikt Frankrijk over uitzonderlijke macht en invloed in deze gebieden, zowel politiek, economisch, sociaal, cultureel als militair.

Dit is op de eerste plaats te wijten aan de Frans-Afrikaanse Gemeenschap. Zij heeft het mogelijk gemaakt dat gedurende het gehele dekolonisatieproces de goede verstandhouding tussen Parijs en het vroegere Frans-Afrika behouden bleef. De voormalige Franse koloniale gebieden in Afrika met uitzondering van Guinée, maakten een zogenaamde zachte landing: op geen enkel ogenblik onstond een breuk met de metropool. Die continuïteit en stabiliteit in onderlinge betrekkingen is een van de meest opvallende kenmerken van de Afrika-politiek van de opeenvolgende regeringen van de Franse Republiek.

Verder heeft de Frans-Afrikaanse Gemeenschap het institutioneel kader geboden waarbinnen zeer uitgebreide bilaterale samenwerkingsakkoorden konden worden gesloten. Het bilateraal karakter van deze overeenkomsten vloeit voort uit de continue zorg van de Franse politici om het verdeel-en-heers-principe trouw te blijven.

De onafhankelijkheid van de gebieden van het voormalig Frans-Afrika is in het licht van de draagwijdte van die coöperatieakkoorden zeer betrekkelijk. Vandaar dat de Afrikanen na enige jaren de herziening van deze akkoorden zouden eisen. Afrika werd zich bewust van zijn macht en betekenis in de internationale politiek. Het kreeg meer oog voor de eigen belangen en hekelde steeds vaker het neo-koloniale karakter van de samenwerkingsovereenkomsten. Daarenboven werd het steeds duidelijker dat het uniform karakter van deze akkoorden niet langer beantwoordde aan de zich snel differentiërende economische en politieke situatie in de verschillende Afrikaanse staten. De aanvraag tot hun herziening stond ongetwij-

feld ook in rechtstreeks verband met de verdwijning van de Gaulle. De eis tot herziening van de samenwerkingsakkoorden groeide van toen af gestadig. De sterke persoonlijke banden, die de Frans-Afrikaanse betrekkingen lange tijd gekenmerkt hadden, gingen met de Gaulles dood in 1969 enigszins verloren.

De mutatie die het Afrikaans continent daarna doormaakte, werden samengevat door een beeldspraak van een journalist naar aanleiding van de Afrikaanse rondreis van President Pompidou in februari 1971: "La France et l'Afrique en arrivent au moment douloureux où la relation père-fils d'un ancien empire se rompt alors que les fils grandissent... Nombre d'entre eux auront toujours besoin d'une main secourable... Néanmoins, cette visite, bien qu'elle abonde en clichés du passé, marque probablement tout aussi bien une rupture avec ce passé..." (Le Monde, 16 februari 1971) Het is pas in de jaren 1973-1975 dat de herziene samenwerkingsakkoorden ondertekend werden.

Doch ook de herziene coöperatieovereenkomsten garanderen Frankrijk uitzonderlijke privileges op het Afrikaans continent.

Op diplomatiek vlak voorzien de nieuwe akkoorden nochtans een banalisatie van de Frans-Afrikaanse betrekkingen. De wederzijdse diplomatieke privileges worden opgeheven: sinds 1973-1975 beheersen de algemene regels van het volkenrecht hun onderlinge verhoudingen.

In praktijk blijft de buitenlandse politiek van de meeste ex-kolonies van Frankrijk in Afrika nauw verbonden met het beleid van het Elysée. En dit in de eerste plaats omdat het huidig politiek personeel zijn opleiding veelal in Frankrijk heeft genoten. De dekolonisatie vond immers pas een kleine dertig jaar geleden plaats. Sommige actuele Afrikaanse leiders zijn zelfs oudgedienden van de Franse politiek. Het beste voorbeeld is Houphouët-Boigny, President van Ivoorkust, die ooit nog in de Franse Assemblee zetelde en het tot minister bracht, van 1956 tot 1958.

In bepaalde staten zoals in Gabon en in Ivoorkust laten de

staats- en regeringsleiders zich nu nog steeds permanent omringen door Fransen. Maar ook de jongere Afrikanen, die op dit ogenblik klaargestoomd worden voor het politieke leven, krijgen vaak hun opleiding in Frankrijk. De Frans-Afrikaanse samenwerkingsakkoorden voorzien zelfs uitdrukkelijk in Franse bijstand voor de opleiding van het Afrikaans politiek en diplomatiek personeel.

En er is nog meer. Met het oog op de harmonisering van de buitenlandse politiek van de voormalige lidstaten van de Frans-Afrikaanse Gemeenschap, nam de Franse President Pompidou in 1973 het initiatief voor een Frans-Afrikaanse topconferentie. De "Organisation Commune Africaine et Malgache" (O.C.A.M.) bood omwille van haar passief bestaan hiervoor niet langer het geschikte kader.

De Frans-Afrikaanse topconferentie, die sinds 1973 jaarlijks in november georganiseerd wordt, is als het ware de erfgenaam van de Uitvoerende Raad van de Frans-Afrikaanse Gemeenschap. Zij illustreert als geen ander de continuïteit die de Franse Afrika-politiek kenmerkt. Tijdens de conferentie bespreken Franse en Afrikaanse staats- en regeringsleiders actuele problemen, zoals de Tsjaad-kwestie, de Zuidafrikaanse apartheidspolitiek, de Noord-Zuid-dialogoog of de Frans-Afrikaanse samenwerking.

Deze conferentie mag dan nog geen enkele beslissingsbevoegdheid bezitten, haar politiek belang kan moeilijk overschat worden. Temeer daar zij het louter Frans-koloniaal kader heeft overschreden: naast de voormalige Franse kolonies nemen ook vroegere Belgische, Britse, Spaanse en Portugese gebieden in Afrika aan de conferenties deel. Tijdens de conferentie van Vittel van 1983 bereikte men met 38 staten een voorlopig hoogtepunt wat de aanwezigheid betreft. Om het geprivilegiëerd karakter van de betrekkingen tussen Frankrijk en haar voormalige koloniale gebieden in Afrika te benadrukken, vindt voor elke conferentie een mini-ontmoeting van Franstalige staats- en regeringsleiders plaats.

De jaarlijkse Frans-Afrikaanse topconferentie heeft het ook mogelijk gemaakt dat de onderlinge betrekkingen in een persoonlijke, bijna familiale sfeer ingebed blijven. De vaderzoon-relatie blijft ook na de dood van de Gaulle de Frans-Afrikaanse betrekkingen beheersen. Het feit dat de conferentie om het wisselend jaar op Franse bodem plaatsvindt, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de conferenties in het kader van het Britse Commonweath, is een subtiele illustratie van het paternalisme die de Franse Afrika-politiek tot op heden kenmerkt. Het blijkt ook uit de talrijke wederzijdse bezoeken. President Mitterand reisde tussen 1981 en 1984 negen maal naar Afrika. Houphouet-Boigny landde in twintig jaar tijd 47 maal in Parijs. Elke keer opnieuw worden de ontmoetingen beheerst door "une relation spéciale qui unit nos pays"...

Naast de jaarlijkse Frans-Afrikaanse topconferentie beschikken de Fransen nog over andere formele of informele instellingen waarbinnen zij de binnen- en buitenlandse politiek van de Afrikaanse staten kunnen beïnvloeden, zoals bij voorbeeld de Conferenties van Ministers van "Franstalige" landen, de Groep van Franstalige delegaties bij de Verenigde Staten, de Internationale Associatie van Franstalige Parlementairen en de Internationale Associatie van Franstalige Burgemeesters. (Zie hierover Philip, Ch., "L'Institutionnalisation de la Francophonie", 47-76).

Frankrijk is niet alleen op zuiver diplomatiek vlak sterk aanwezig in Afrika, maar ook militair. De militaire samenwerking tussen Frankrijk en de voormalige Franse gebieden in Afrika vindt zijn juridische grondslag in twee soorten akkoorden: de militair-technische bijstandsakkoorden enerzijds en de defensieakkoorden anderzijds. Deze laatste maken een verregaande militaire betrokkenheid van de Fransen mogelijk. Dergelijke defensieakkoorden werden met Senegal, Gabon, Ivoorkust en de Centraalafrikaanse Republiek gesloten.

Op grond van de Frans-Afrikaanse militaire akkoorden zijn er op dit ogenblik een kleine 7000 Franse militairen in Afrika gestationeerd, waarvan een aanzienlijk aantal belast is met de opleiding en training van de Afrikaanse troepen. Dat de Franse

militaire aanwezigheid in 25 jaar tijd gedaald is van meer dan 60000 man verspreid over 90 garnizoenen naar minder dan 7000 man gestationeerd in zes staten, mag bij de lezer niet de indruk wekken dat Frankrijk zich militair uit Afrika teruggetrokken heeft. Het is veeleer de illustratie van een nieuwe Franse strategie die de voorkeur geeft aan snellere en mobiele troepen die via de lucht opereren hetzij vanuit Frankrijk zelf, hetzij vanuit een van de nog resterende Franse bases in Afrika: Dakar (Senegal); Port-Bouet (Ivoorkust); Libreville (Congo); Bangui-Bouar (Centraalafrikaanse Republiek); Djibouti. Met de 13000 man die Frankrijk aldus permanent paraat houdt, voerde zij sinds 1964 al meer dan twintig keer een militaire interventie uit.

Frankrijk blijft voorts ook een van de grootste wapenleveranciers van Afrika. 50 % van alle wapeninvoer van de voormalige Franse gebieden in Afrika is nog steeds uit Frankrijk afkomstig. Luckham stelt dat voor het jaar 1980 Frankrijk voor een globaal bedrag van 870 miljoen Franse frank wapens naar Afrika exporteerde. (Luckham, R., "Le militarisme francais", 95-109) De overweldigende controle van de Fransen over de defensie, een van de allerbelangrijkste attributen van de staatssoevereiniteit, is niet erg bevorderlijk voor de onafhankelijkheid van de Franstalige staten in Afrika.

Ook op cultureel en technisch vlak heeft de Frans-Afrikaanse Gemeenschap het kader voor een post-koloniale overheersing geboden. De Frans-Afrikaanse culturele samenwerkingsakkoorden hebben als basis de gemeenschappelijke Franse taal. Zij hebben voornamelijk betrekking op de zogenaamde culturele uitwisseling en de samenwerking inzake onderwijs. De technische samenwerking noemt Bourgi de basis van de "dagelijkse" Frans-Afrikaanse samenwerking. (Bourgi, A., "Le systeme coopératif entre la France et l'Afrique noire", 207-226). Meer dan 50% van de Franse ontwikkelingshulp kan immers onderverdeeld worden onder de noemer van technische samenwerking. Daaronder valt vooral het uitsturen van technisch personeel. Voor de culturele en technische samenwerking heeft Frankrijk naast de bilaterale akkoorden ook een multilateraal kader gecreëerd, namelijk de "Agence de Coopération Culturelle et Technique."

Het is zonder enige twijfel op het economisch vlak dat het Franse neokolonialisme het meest tastbaar is. De staten van het voormalig Frans-Afrika onderhouden nog steeds uitzonderlijke handelsbetrekkingen met Frankrijk, ondanks het feit dat Frans-Afrikaanse handelsprivileges in het kader van de akkoorden van Yaoundé en Lomé tot de gehele Europese Economische Gemeenschap werden uitgebreid. Zowat 40% van de totale export en import van het vroegere Frans-Afrika is nog steeds afgestemd op Frankrijk. Opvallend hierbij is dat alhoewel zij een chronisch tekort vertoont ten overstaan van de overige geïndustrialiseerde landen, de Franse handelsbalans steeds positief is voor wat betreft de betrekkingen met de ex-kolonies van Frankrijk in Afrika. Afrika blijft de exporteur van grondstoffen, waaronder de zogenaamde strategische grondstoffen (zoals uranium en petroleum) en in mindere mate van landbouwproducten, terwijl Frankrijk, wiens bedrijven de gehele transportsector beheersen, voornamelijk afgewerkte producten uitvoert.

Frankrijk blijft bovendien een dominerende rol spelen in het monetair beleid van de staten van het vroegere Frans-Afrika. De Frans-Afrikaanse samenwerkingsakkoorden voorzien in het behoud van de "zone franc", die een Frans-Afrikaanse economische unie organiseert. Binnen voormalig Frans-Afrika (met uitzondering van Mauretanië en Madagascar, die geen lid zijn van de zone) circuleert de frank C.F.A. ("Communauté Financière Africaine") die in een vaste pariteit staat tot de Franse frank en vrij convertiebel is. Binnen de "zone franc" zijn de kapitaalbewegingen volkomen vrij. De frank C.F.A. is uitgegroeid tot één van de sterke munten in West- en Centraal-Afrika.

De beslissingsbevoegdheid binnen de "zone franc" valt echter volledig in Franse handen. De structuur van de Afrikaanse centrale banken verzekert de Franse vertegenwoordigers in deze instellingen nog steeds een quasi-vetorecht. Daarenboven ondergaat de frank C.F.A. omwille van haar binding met de Franse frank (velen omschrijven de frank C.F.A. daarom als een aanhangsel van de Franse frank) elke devaluatie of revaluatie van de Franse frank en dat zonder dat de Afrikaanse regeringsleiders daarover worden geraadpleegd. Door hun aanvaar-

ding van het strikte lidmaatschap van de "zone franc" hebben de Afrikaanse regeringsleiders feitelijk hun gehele monetaire en financiële verantwoordelijkheid aan Frankrijk overgedragen, wat neerkomt op een vrijwillige afstand van soevereiniteit.

3. BESLUIT

De Gaulles "Communauté" neemt een heel bijzondere plaats in in het dekolonisatieproces van de vroegere Franse kolonies beneden de Sahara. Zij was de laatste tijdelijke tussenstap in de richting van de onafhankelijkheid. Ze heeft, zoals reeds gezegd, een zachte landing van deze staten mogelijk gemaakt. Voor de Afrikaanse leiders betekende zij een uiterst belangrijke steun met het oog op het behoud van hun interne machtspositie. De Fransen beleefden dankzij de Frans-Afrikaanse Gemeenschap een dekolonisatie van Zwart-Afrika zonder oorlog en zonder breuk.

Naast deze eerder historische betekenis, heeft de Frans-Afrikaanse Gemeenschap ook een groot actueel belang. Het is in het kader van de Frans-Afrikaanse Gemeenschap dat het huidige coöperatief geheel ontstond. Dit verschaft Frankrijk een uitzonderlijke positie in Afrika. Geen enkele metropool is er in geslaagd zijn voormalige kolonies zo sterk in zijn greep te houden. De Frans-Afrikaanse Gemeenschap is dan ook een essentiële schakel geweest in de continuïteit die de Afrika-politiek van de Vijfde Republiek kenmerken.

Lijst van Gebruikte Afkortingen

A.E.F.	Afrique Equatoriale Française
A.O.F.	Afrique Occidentale Française
C.F.A.	Communauté Financière Africaine
D.O.M.	Département d'Outre-Mer
O.C.A.M.	Organisation Commune Africaine et Malgache
P.R.A.	Parti du Regroupement Africain
R.D.A.	Rassemblement Démocratique Africain
T.O.M.	Territoire d'Outre-Mer

Korte inleidende bibliografie

- Borella, F., L'évolution politique et juridique de l'Union française depuis 1946, Parijs, Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, 1958, 499p.
- Bourgi, A., La politique française de coopération en Afrique. Le cas du Senegal, Parijs, Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, 1979, 363p.
- Bourgi, A., "Le système de coopération entre la France et l'Afrique noire", Encyclopédie juridique de l'Afrique, 2, Droit International et Relations Internationales, Abidjan, Dakar, Lomé, Les Nouvelles Editions africaines, 207-226.
- Bourgi, R., Le Général de Gaulle et l'Afrique noire, 1940-1969, Parijs, Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, 1980, 515p.
- Dumont, F., La Communauté franco-afro-malgache, Brussel, Institut de Sociologie Solvay, 1960, 295p.
- Golan, T., "A certain mystery: how can France do everything that it does in Africa, and get away with it?", African Affairs, 1981, 2-11.

- de Gaulle, Ch., Discours et Messages. Avec le Renouveau, mai 1958-juillet 1962, Parijs, Librairie Plon, 1970, 443p.
- Guena, Y., Historique de la Communauté, Parijs, Librairie Artheme Fayard, 1962, 191p.
- Hugon, P., "L'Afrique noire francophone: l'enjeu économique pour la France", Politique Africaine, february 1982, 75-95.
- Lacouture, J., de Gaulle, II, La Politique, Parijs, Editions du Seuil, 1985, 568-587.
- Luckham, R., "Le militarisme français en Afrique", Politique Africaine, february 1982, 95-109.
- Martin, G., "The Historical, Economic, and Political Bases of France's African Policy", Journal of Modern African Studies, 1985, 189-208.
- Nera, G., La Communauté, Parijs, Presses Universitaires de France, 1960, 128p.
- Philip, Ch., "L'Institutionnalisation de la Francophonie", Revue du Droit Public, 1984, 47-76.
- Pierson-Mathy, P., "La Communauté française", Chronique de Politique étrangère, 1961, 1-283 en 337-475.
- Yacono, X., Les Etapes de la décolonisation française, Parijs, Presses Universitaires de France, 1971, 125p.